

AISOPOS' FABLER

MED · ILLUSTRATIONER ·
AV · ARTHUR · RACKHAM

AISOPOS' FABLER

AISOPOS⁹ FABLER

NY ÖVERSÄTTNING AV
ERIK HEDÉN
MED ILLUSTRATIONER AV
ARTHUR RACKHAM

SÖRLINS FÖRLAG
NORRKÖPING

AB LITTORIN RYDÉN BOKTRYCKERI - Örebro 1965

Till Anna-Greta
av hennes farbror översättaren

F Ö R E T A L.

*(Icke för Anna-Greta utan snarare för hennes pappa
och mamma och eventuellt lärarinna.)*

AISOPOS — namnet uttalas Ajsåpos — delar med Homeros ödet att å ena sidan vara en världslitteraturens kulturellt inflytelserikaste och mest frejdade storheter, men å andra sidan vara högst omstridd till sin existens både som människa och som författare. Vad man säkert vet om honom är jämt precis detta: Herodotos, historiens fader, omtalar att på hans tid (medlet av 400-talet f. Kr.) eller strax förut oraklet Delphoi låtit förkunna, att delphierna omkring hundra år tidigare ihjälslagit fabeldiktaren Aisopos, och att det nu vore villigt att ur tempelskatten erlægga bot för detta dåd. Som rätter man att uppbära boten anmälde sig då en Iadmon från ön Samos, vilken uppgav att Aisopos varit slav åt hans likanämnde farfar. Dennes krav godkändes också av oraklet.

Därav skulle man alltså kunna sluta att Aisopos levat i bör-

jan eller mitten av 500-talet före Kristus, att han bott på Samos, att han varit slav, att hans herre burit namnet Iadmon, och att han blivit ihjälslagen under ett besök vid det delphiska oraklet. Man har egentligen intet skäl att tvivla på sanningen av dessa fakta, ehuru det icke kan nekas att Herodotos förtäljer dem med en viss tveksamhet i tonfallet. Sedan omhändertogs emellertid Aisopos' gestalt både av folkfantasi och av de lärdas fantasi, och ju längre avlägsnad man var från alla säkra underrättelser om honom, dess mer visste både folket och de lärde att förtälja. Man berättade att han varit av utländsk — eller, som hellenerna sade, barbarisk — börd, vilket ju ofta var händelsen med slavar; de flesta uppgåvo att han var från Phrygien i Mindre Asien. Man påstod att han stått i stor gunst hos den rike konung Kroisos eller Kroesus i Lydien och av denne rent av använts i diplomatiska uppdrag. Man påstod att han sammanträffat med den dock tydligen äldre Solon och med denne fört visa och kvicka samtal. Man lät honom överhuvud uppträda på alla möjliga orter och i regeln överallt förtälja en fabel vanligen för att rädda sig eller någon annan ur en klämma. Man sökte på olika sätt förklara hans död i Delphoi. Somliga påstodo att dephierna dräpt honom, därför att han sagt sanningen om deras girighet. Andra berättade att man smugglat in en dyrbar pokal i hans packning, när han lämnade Delphoi; sedan hade man tagit fast honom, genomsökt packningen, funnit pokalen och avrättat honom för stöld därav. I senare tid gjorde man ock bilder av Aisopos, varvid man — antagligen för att understryka hans tarvliga börd — framställa honom såsom puckelryggig.

Framför allt hade man emellertid för vana att tillskriva Aisopos alla möjliga fabler och liknande skämtsamma historier. I själva verket vet man icke alls vilka fabler som härstamma från den verkliga Aisopos. Att denne diktat eller berättat fabler är troligt; att han icke nedskrivit någon är sannolikt; att vi icke äga några fabler kvar i den form han givit dem är säkert. Av de aisopiska fabelsamlingar, som bevarats till vår tid, äro de två äldsta avfattade på vers; den ena, skriven på grekiska, har till upphovsman Babrios, viken levde under något av den första århundradena efter Kristus; i den andra, skriven på latin, är författad av en frigiven slav vid namn Phædrus, vilken levde under de första romerska kejsarna, alltså vid tiden omkring eller strax efter Kristi födelse. Vidare äga vi några samlingar prosa-fabler, vilka först under nutiden hopfogats till en enda bok. Dessa fabler ha tydligen, i den mån de ej hämtats ur någon antik skriftställare som i förbigående omtalat dem, ofta nog fått sin slutliga form först under sen tid, under medeltiden eller den äldre kristna tiden; språkliga egenheter, enstaka anspelningar och den religiösa karaktären hos de sedelärande tillämningarna antyda detta.

Om alltså de aisopiska fablerna till sin form äro avgjort yngre än Aisopos, så äro många och troligen just de mest karakteristiska av dem till sitt innehåll äldre än han. Djurfabeln är mycket gammal; den är i vart fall äldre än historien. Den är vidare internationell, den har liksom andra folksagor vandrat från land till land, och dess typiska motiv kunna uppträda under de mest skilda luftstreck och omständigheter. Men

det finns onekligen vissa drag hos fabeln som måste göra den särskilt passande till att upptagas och omdiktas av hellenerna. Det är heller ingen tillfällighet att dess uppkomsttid i Hellas förlägges till 500-talet f. Kr., och att man anser en slav vara dess upphovsman.

Icke alla aisopiska fabler äro djurfabler. Vissa av dem handla om växter, andra om människor, åter andra om gudar eller om övernaturliga sagogestalter, vissa slutligen rent av om abstrakta begrepp. Men djurfigurerna äro ej blott fabelns vanligaste; de giva den dess färg. De övriga figurerna omtalas ofta endast i sitt förhållande till djuren, och det finns inga skarpa gränser mellan dem och djuren: djur, växter, människor, gudar m. fl. uppträda som jämnställda. I allmänhet kunna de alla tala och tala samma språk. Ett lejon friar till en flicka, ett träd håller en straffpredikan för ett par vägfarande o. s. v. Detta härrör icke blott därav att fabeln stammar från en tid då människan varken var övertygad om sin överlägsenhet över djurvärlden eller om det gudomligas upphöjdheter över såväl henne som djuren, utan ock därav att för fabeln det individuella är någonting underordnat: den avser ej att skildra det eller det särskilda livsödet. Den vill giva typiska, allmängiltiga livsiakttagelser eller lärdomar. Men den vill — och detta utgör framför allt fabelns egenart — giva dessa allmänna satsar i livsbildens åskådliga form. Den är med andra ord allegorisk. Varje djur, som uppträder i fablarna, är därför blott en representant för sin art, och varje djurart har en i stort sett oföränderlig karaktär. På samma sätt nämnas de människor, som där uppträda, aldrig med namn

--- i alla fall ej namnets bärare i folktraditionen blivit en typ, en representant för något allmänmänskligt — utan de omtalas endast som företrädesmän för ett yrke, en klass, en levnadsställning, eller någon viss egenskap. Fabelns händelser och samtal innebära därför uppgörelser icke mellan enskilda varelser utan mellan livsprinciper, allmänna idéer. Dessa uppgörelser ha alltid fått en tillspetsad, ofta överraskande, ännu oftare skämtsam eller åtminstone ironisk form.

Många av dessa drag äro äkta helleniska: så förkärleken för det typiska, för tvist och tävlan, för dispyter och dräpande svar, för det sinnrika och det ironiska. Den helleniska fantasien tilltalades av fabelns fantastiska form, det helleniska verklighetssinnet av dess kärva livsvisdom. Särskilt passade emellertid fabeln det helleniska lynnet på 500-talet. Ty denna tid var tiden för den grekiska filosofiens uppkomst. Men filosofien hade ännu ej tagit vetenskaplig form, utan den yttrade sig mest uti fristående, ur livets erfarenheter direkt härledda satser; den avsåg också snarare att meddela praktisk livsvisdom än teoretisk världsförklaring. En dylik för-filosofi kunde utan svårighet använda fabeln som litterär uttrycksform.

Aisopos' fabler röja också tydliga spår av 500-talets sociala förhåanden. Denna tid var en brytningstid. De motsättningar mellan maktägande och förtryckta, mellan rika och fattiga, som mognat till utbrott redan under 600-talet, fortlevde då alltjämt och fyllde tiden med skarpa brytningar, ja, ej sällan blodiga inbördesstrider. Redan hos Hesiodos, vilken antagligen levde under 600-talet, har den sociala meningsbrytningen använt fabeln som agitationsmedel. I dennes Verk och

d a g a r berättas om en hök, som hade fångat en näktergal, och när denne klagade över våldet, ropade till den: »Vad käbb-lar du för? Du lär i alla fall få följa med varthän jag för dig. Jag kan äta upp dig när jag vill, ty jag är starkare än du.» Maktfilosofin har gamla anor, som synes. Hesiodos tilläm-par denna fabel på de maktägande adelsmännens förhållanden till de fria men maktlösa bönderna. Aisopos, som icke ens var fattig och fri utan en slav, hade ännu större anledning att filosofera över maktens innebörd och dess ringa lust att paras med rätten.

I själva verket röja de aisopiska fablerna i stor utsträckning just de lynesdrag man skulle vänta av en diktande slav. De inpränta ständigt den erfarenheten att det är styrkan och makten som rå. Den svage må hava aldrig så rätt, han må aldrig så oemotståndigt vädja till förnuftet, den starke gör ändå vad han vill. Så är det, och så blir det, menar fabeldiktaren. Att hopas på en de förtrycktas resning, vilken skulle införa rät-tens rike, ligger honom alldeles fjärran. Tvärtom hånar han flera gånger de svagas otympliga försök att skaffa sig rätt. Vad det gäller är, enligt honom, att se livet sådant det är och taga livet sådant det är, i medvetandet att det icke kan änd-ras. Bäst är att taga det muntert och, om man ej kan undvika olyckan, åtminstone göra den lättare med ett skämt. Dess-utom — ett vapen har i alla fall den svage: listen. Med dess hjälp går det verkligen ibland att reda sig mot den starke. Slutligen är ju även den starke endast relativt stark, han är stark gentemot de svage men svag gentemot de starkare och ofta även mot livet självt. Lyckans omskiftelser gälla även

honom, ja han är i viss mån mer utsatt för dem än den svage, och om därför denne lugnt avbidar världens gång, får han ofta se ödet hämnas hans lidanden, eller han kanske rentav får tillfälle att själv hämnas.

Det är en viktig del av den helleniska anden som saknas i denna fabelns livsåskådning. Där finns ej dess filosofiska idealism, icke dess ivriga strävan efter ett bättre samhälle, icke dess gentlemannaideal, icke dess tapperhet, icke dess trots mot ödet och de mäktige; där finns intet eller blott föga av dess skönhetslidelse. Men den illusionslösa synen på tillvaron, motviljan mot att våga det omöjliga, känslan av sitt eget väsens gränser, böjelser för list, hämndlusten och för övrigt även maktfilosofien voro, också de, äkta helleniska drag. Troligen hade den fabeldiktande slaven i dessa fall lyckats anslå besläktade strängar i sina åhörande herrars själar, och det var nog ej minst därpå hans framgång berodde. Men sin fortvarande, över tid och rum triumferande segergång har den helleniska fabeln, den må nu vara diktad av Aisopos eller någon annan, främst fotad på sin allmänmänsklighet. Ytterst beror nog överhuvud den helleniska kulturens enastående erövringskraft på dess förmåga att renodla det allmänmänskliga. Den röjde denna sin förmåga även i fråga om fabeln, vilken dock tydligen ej räknades till de högsta och finaste konstarterna utan snarare som ett muntrationsstycke eller ett praktiskt hjälpmedel för talare och andra folkförare eller folkförförare. Enligt arvsäggen skapad av en slav, ansågs tydligen fabeln som något jämförelsevis underklassigt, vilket ju ingalunda hindrade att man både kunde värdera, och framför allt, älska den. Av den

senare antikens rhetorer (d. v. s. lärare i vältalighet) uppskattades och användes fabeln särskilt ivrigt, dock mest vid skolundervisningen.

Till följd härav ikläddes aldrig de aisopiska prosafablerna, och strängt taget icke heller de versifierade, någon klassiskt fulländad form. Vid deras tolkning på svenska tjänar det därför ingenting till att söka översätta dem med den trohet som eljes vid tolkningar av klassiska diktverk är påkallad. Å andra sidan äga dock fablerna en bestämd stil, framför allt utmärkt (med mycket få undantag) av sin frasfrihet och korthet. Denna stilens allmänna karaktär får icke övergivas, ty då bliva fablerna ej längre aisopiska. Märkas bör emellertid att de sedolärande tillämpningarne ej ursprungligen medföljt fablerna. Phædrus låter visserligen några fabler utmynna i praktiska lärdomar, men ännu Babrios har icke eller åtminstone ej genomgående några sådana. De som finnas i samlingarne av prosafabler, liksom de oäkta prosasentenser vilka vidhängts Babrios' dikter, äro tydligen skrivna av munkar. Dock höra även dessa till de aisopiska fablerna, sådana de under tidernas lopp utgestaltats; det är nämligen tydligt att dessa fabler aldrig lika grundligt som Hellas' stora diktverk begravts i klostrens gömmor, utan att de ha varit levande och påverkat livet även under medeltiden. Man kan icke i fråga om Aisopos, som i fråga om Hellas' stora diktverk utskilja en tid, då den levande tilläggnelsen slutade och den lärda bearbetningen tog vid. Alltså böra ej de vidhängande lärdomarne uteslutas från fablerna. Men då de äro utslag av en alltjämt levande tradition, är man ej bunden att taga dem oförändrade utan bör

hava full rätt att fritt omstuva dem. Så har skett här, och så har överhuvud skett i de moderna bearbetningar som upptagit dem, exempelvis i den engelska tolkning av Vernon Jones, vilken utföljes av Rackhams teckningar, och vilken vid utarbetandet av här föreliggande tolkning varit till stor nytta. Tre av de fabler vilka för illustrationernas skull medtagits ur den Jone-Rackhamska boken (Träden och yxan, Den stolte hästen och åsnan, Mjölaren, gossen och åsnan) återfinnas mig veterligt ej i någon antik samling.

Ek Hn.

R E G I S T E R

(i alfabetisk ordning)

Apan och delfinen	174
Apan och hennes unge	46
Apan och kamelen	171
Apan och räven	29
Araben och kamelen	105
Biet och Zeus	147
Biskötaren och bina	128
Björnen och räven	88
Björnen och vandrarne	110
Bocken och vinrankan	33
Bonden och hans söner	52
Bonden och kvinnan	173
Bonden och lyckan	48
Bonden och räven	172
Bonden och storken	86
Bonden och äppelträdet	173
Bonden och örnen	133
Boskapsherden och lejonet	163
De båda döttrarne	169
De båda tupparna och örnen	85
De hungriga hundarne	62
Delfinerna, valarne och spiggen	57
Den badande gossen	75
Den blinde och vargungen	29

	Sid.
Den fåfänga kajen	183
Den fångna örnen	40
Den fångne trumpetaren	60
Den förvandlade katten	96
Den gamle hästen och mjölnaren	185
Den gamle mannen och döden	91
Den girige	108
Den nyköpta åsnan	133
Den rike mannen och garvaren	81
Den självkäre vargen	178
Den sjuka hjorten	74
Den sjuke läkaren	87
Den skallige och flugan	126
Den skeppsbrutne och havet	160
Den stolte hästen och åsnan	130
Den tama åsnan och vildåsnan	95
Den unga krabban och hennes moder	58
De oeniga bröderna	127
Det förälskade lejonet	98
Det gamla lejonet och räven	184
De två grodorna	107
De två hundarne	117
De två krukorna	46
Dragoxarna och vagnsaxeln	42
Eken och vassrören	28
Fadern, sonen och lejonet	162
Fiskaren och strömmingen	52

	Sid.
Fiskaren som blåste flöjt	134
Fiskarne och nätet	121
Floderna och havet	96
Formannen och Herakles	85
Frun och tjänarinnorna	105
Fröjderna och sorgerna	36
Fågelfångaren och lärkan	95
Fåren och hunden	97
Getherden och de olika getflockarne	119
Getherden och geten	154
Getingen och ormen	100
Granen och björnbärsbusken	116
Grisen och fåren	118
Grodan som kvacksalvare	66
Grodorna och brunnen	178
Grodorna och solen	53
Grodorna som ville hava en konung	72
Gumman och läkaren	71
Hararne och grodorna	181
Hararne, örnarne och rävarne	102
Haren och hunden	78
Haren och sköldpaddan	75
Herakles och rikedomens gud	138
Herden och vargungen	125
Hermes och skomakaren	86
Hinden och hennes kalv	39
Hjorten som speglade sig	142

	Sid.
Hunden i krubban	69
Hunden, lejonet och räven	79
Hunden och hans husbonde	40
Hunden och haren	109
Hunden och köttstycket	82
Hunden och vargen	162
Hunden som brukade bitas	45
Hunden som skulle på kalas	120
Hunden, tuppen och räven	164
Hästen och hjorten	92
Hästen och stalldrängen	51
Hästen och åsnan	165
Hönan som värpte guldägg	49
Jägaren och ryttaren	139
Jägaren och vedhuggaren	183
Kajan och duvorna	182
Kajan som lyckats fly	124
Katten och fåglarne	36
Katten och råttorna	119
Katten och tuppen	102
Killingen och vargen	137
Klippan på Rhodos och den skryt- sammme hopparen	59
Kolaren och linnevävaren	45
Korpen och räven	30
Krabban och räven	97
Kvigan och oxen	67
	21

	Sid.
Kvinnan och den supige mannen	169
Kvinnan och hönan	117
Lampan	54
Lantråttan och stadsråttan	70
Lejonen och hararne	112
Lejonet, björnen och räven	41
Lejonet och elefanten	106
Lejonet och musen	148
Lejonet och tjuren	149
Lejonet och vildåsnan	76
Lejonet, råttan och räven	64
Lejonet, räven och hjorten	143
Lejonets kungliga påbud	141
Lejonet, vargen och räven	124
Lejonet, åsnan och räven	58
Lejoninnan och rävhonan	59
Loppan och mannen	54
Läderlappen och vesslorna	50
Läkaren och den sjuke	153
Lärkan och jordbrukaren	88
Magen och fötterna	115
Mannen och de två kvinnorna	87
Mannen och gudabilden	82
Mannen och lejonet	116
Mannen och ormen	64
Mannen och satyren	98
Mannen som blev biten av en myra	165

	Sid.
Mjölnaren, gossen och åsnan	186
Modern och vargen	81
Mulåsnan	161
Myggan och lejonet	146
Myggan och tjuren	51
Månen och hans moder	34
Måsen, läderlappen och törnbusken	157
Nordanvinden och solen	42
Näktergalen och höken	28
Olivträdet och fikonträdet	49
Ormen och filen	63
Ormen som man trampade på	145
Oxarne och slaktarne	140
Oxen och paddan	92
Påfågeln och tranan	60
Rosen och eternellen	80
Ryttaren och löshåret	132
Råttan och grodan	131
Råttan och tjuren	63
Råttorna och vesslorna	139
Räven med tjocka magen	34
Räven och bocken	159
Räven och det fångna lejonet	69
Räven och druvorna	27
Räven och lejonet	78
Räven och leoparden	30
Räven och storken	47
	23

	Sid.
Räven utan svans	77
Sköldpaddan och örnen	35
Slaktaren och tjuvarne	62
Slösaren och svalan	53
Smeden och hans hund	39
Soldaten och hans häst	111
Spåmannen	132
Stjärnkikaren	94
Svanesången	91
Svansen och huvudet	145
Svartingen	80
Syrsan och myrorna	168
Sångfågeln och läderlappen	94
Tjuvarne och tuppen	61
Tonfisken och delfinen	72
Träden och yxan	118
Trädgårdsmästaren och hans hund	107
Ugglan och de andra fåglarna	158
Vallgossen och vargen	129
Valnötsträdet	41
Valparne och smågrisarne	50
Vandrarne och platanträdet	166
Vargarne, fåren och hundarne	150
Vargarne och hundarne	68
Vargen i fårakläder	57
Vargen och fåret	67
Vargen och geten	150

	Sid.
Vargen och gossen	110
Vargen och herdarne	121
Vargen och herden	181
Vargen och hästen	100
Vargen och lammet	177
Vargen och lejonet	74
Vargen och tranan	112
Vargen, räven och apan	122
Vargen som lagstiftare	149
Vedhuggaren och guden Hermes	167
Vildsvinet och räven	35
Vildåsnan och laståsnan	101
Ynglingen och hästen	68
Zeus och sköldpaddan	48
Åsnan i lejonhuden	65
Åsnan och dess börda	33
Åsnan och grodorna	157
Åsnan och gudabilden	101
Åsnan och knähunden	170
Åsnan och vargen	128
Åsnan och åsnedrivaren	154
Åsnans skugga	66
Åsnan, tuppen och lejonet	171
Äppelträdet, granatträdet och törnbusken	76
Örnen, kajan och herden	115
Örnen och pilen	73
Örnen och räven	123

AISOPOS' FABLER

RÄVEN OCH DRUVORNA

En hungrig räv fick se några druvor hängande på en vinstock, vilken slingrade sig kring ett hög träd. Han ville gärna komma åt dem och försökte flera gånger men förgäves.

Då vände han dem föraktfullt ryggen och sade till sig själv: »De äro alldeles säkert sura ännu.»

Det är icke utan att åtskilliga människor göra på samma sätt i liknande fall.

